

11° 671

PUBLICACIÓNS DA REAL ACADEMIA GALLEGA

ALFONSO R. CASTELAO

HVMORISMO ≡
DIBVXO · HVMO
RÍSTECO ≡≡≡
CARICATVRA

CONFERENCEIA ≡
MARZO - 1920

LITOGRAFÍA E IMPRENTA ROEL, S. A.
A CRUÑA

F-3720

PUBLICACIÓNS DA REAL ACADEMIA GALLEGA

ALFONSO R. CASTELLO

HUMORISMO ≡

DIBUÑO HUMOR

RISTEGO ≡≡≡

CARICATURAS

≡≡≡≡

CONFERENCIA ≡

MARZO - 1920

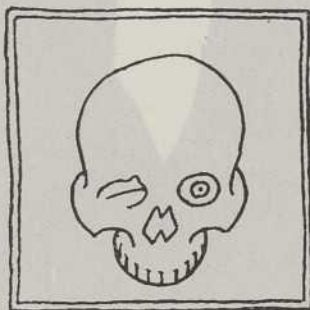
Imprenta e Distribución S. A.
A CADEA

PUBLICACIÓS DA REAL ACADEMIA GALLEGA

ALFONSO R. CASTELAO

HVMORISMO ≡
DIBVXO · HVMO
RÍSTECO ≡≡≡
CARICATVRA

≡≡≡
CONFERENCIA ≡
MARZO - 1920

LITOGRAFÍA E IMPRENTA ROEL, S. A.
A CRUÑA

Compañía de Cádiz

Compañía de Cádiz

59642

PUBLICAÇÕES DA REAL ACADEMIA GALLEGA

ALFONSO R. CASTELAO

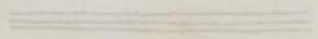

≡ HVMORISMO ≡

DIBVXO·HVMO

≡≡≡ RISTEGO ≡≡≡

GARIGATVRA

≡ GONFERENCIA ≡

MARZO - 1920

LAPOGRAFIA E IMPRENTA ROYAL S. A.
A OBRGA

Caricatura de Castelao

(Obsequio de D.^o Encarnación López, viuda de Barreiro)

VERBAS LIMIARES

A Real Academia Gallega conserva como preciosa xoia nos seus arquivos, por doazón xenerosa do ilustre e sempre lembrado académico de número don Ramón Villar Ponte, o manuscrito desta conferencia, proferida polo que foi tamén seu esgrevio membro numerario don Alfonso R. Castelao na exposición das súas obras, celebrada na cidade da Cruña o ano de 1920. Non era xusto nin atinado manter por máis tempo no in pace do olvido tan interesante traballo, inserto no xornal A Nosa Terra daquela data de xeito parcial e sin os espresivos e certosos dibuxos que ilustran o texto. A publicación íntegra viña aconsellada non sómente pol-a outa calidade do estudo e pol-a súa esencia vixencia, mais tamén pol-o seu valor de mostra doada pra escrarecer unha veta importante do ideario estético do xenial artista rianxeiro. E inspirada nisas consideraciós, a Real Academia Gallega tomou por unanimidade, en xunta xeneral ordinaria, o acordo de incluílo na serie das súas publicacións, concedéndolle preferencia na orde de imprentación, e dispoñendo se respecte a ortografía do orixinal.

Mais non abundaba a maturidade dese acordo pra que a vontade da Academia acadase pren sazón; pois facíase preciso contar

coa de quen, por herdo espritoal diñamente recibido e ostentado, tiña a facultade de autorizar a súa execución: a respectable viuva do autor, doña Virxinia Pereira. Inda ben non chegou a ela a prega que nise senso lle foi dirixida, diñouse concedela en carta enviada ó Presidente, chea de emocionada galeguidade; pois, non limitándose a elo, decrinou en favor da Academia, con xesto exemplar, todo outro interés que non fose o de ver sair do prelo a produción do seu inesquecible consorte. Quede eiquí, pol-o tanto, espresa constancia e púbrico testemoio da fonda gratitude que ista corporación académica lle debe.

Gábase a Real Academia Gallega de render, co gallo da publicación dista obríña monográfica, un homenaxe de emocionada e viva lembranza ó seu autor, que soupo cobrir çoa brétema do sorriso as merguranzas do corazón de Galiza, tan afondada sempre no seu propio corazón. E quere tamén que fique avencellado ó seu nome, como sempre o estivo i estará, o nome da nobre e fidel compañeira da súa vida.

Señoras e señores:

MAIS que unha autocrítica quero darvos un feixe d'elementos pra que poidades criticar o meu Arte. Non veño buscando gabanzas nin loubanzas, anque fosen merecidas, e polo que poida importarme a mín, compre que vos traduza unhas verbas do gran humorista inglés Chesterton.

«Cando un home necesita sere conceptuado é certamente mellor que o sexa sobor d'alguns méritos ou talentos que realmente non ten. Entón a súa vanidade repousa máis ou menos fonda; é sômente un error de feito com'o do home que crê herdar sangue real, ou pensa que ten un sistema infalibel pra Monte Carlo. O mérito irreal non corrompe nin falsifica os méritos reales. O home é vano co-as virtudes que non tén podendo sere humilde co-as virtudes que tén. As suas cualidades verdadeiramente boas repousan na súa inocencia primordial: non pode velas nin corrompelas. Se o pensamento d'un home está erróneamente cheo co-a idea de que é un gran violinista, iso non lle priva de que sexa un home de ben; máis se algunha vez o seu pensamento está inzado co-a idea de que é un home de ben, axiña deixará de sel-o.»

Ollade, pois, o mal que me podedes facer.

I. HUMORISMO

Eu teño un amigo enterrador n'un cemiterio de cidade. Iste meu amigo non é, de certo, amigo meu: é sómente un ouxeto d'esperencia, un coelliño de Indias. Un enterrador sabe sempre moitas cousas e cont-as con humorismo. Un enterrador de cidade que dispe e descalza ôs mortos pra encher as tendas de roupa vella, ten de sere home que lle compre a un humorista. Un enterrador que saca boa soldada co ouro dos dentes das caliveras, tiña de sere meu amigo.

Iste enterrador tense por home de ben e cóntame cousas tráxicas que fan rir, e cóntame cousas de rir que arrepián, é co-as *sorpresas* da sua conversa fuxen as horas sen decatarme.

Boeno. O conto foi que certo día collín car'o cemeterio e atopei ô enterrador un pouquiño non sei cómo, e dispois de falarmos moito, díxome que me tiña de contar, en segredo, unha cousa, sempre qu'eu fose home de ben e amigo leal. Eu fiquei un pouco encorado pol-o medo á *sorpres*a descoñecida, e dispois de collerme pol-o homeiro e arrechegarme os seus beizos podres á miña orella, díxome paseniñamente:

—Atopei uns papeles n'unha caixa!... N'unha caixa que non sei de quén será. O esquelete tiña na calivera un ollo de vidro que me fitaba con senreira... e na man tiña istes papeles...

E o enterrador quitou d'arrentes do coiro uns papeles enrugados. O enterrador non sabe lér e doumos a mín, pra que l'os lêse. Eran cachos de periódicos e papeles de fumar, todos numerados, e no primeiro campaban istas verbas:

«Memorias d'un esquelete»

Aquela letra era traballosa de lêr i-estaba feita c'un garabullo. A tinta non sei o que sería nin quixen decatarme do que poidera sere.

Cando rematei a leutura xa escomenzara o antre fusco e lusco e o enterrador, moi amocado, xurou que se non fose por Deos iña ô esquelete i-escacháballe a calivera c'un sacho.

Despedínme d'el e cando xa iña pol-a estrada, camiño da cibdade, oin que me chamaba a berros dend'a porta do cimenterio:

—¡Oya, veñ'acó!

E dispois quediño e moi solerminamente:

—Vostede qu'é médico ¿non sabería onde mercan ollos de vidro?

Por un peso trouxen pr'a casa, ademáis d'os papeles, a calivera e o ollo de vidro.

As memorias do esquelete é o que vos vou lêr. Escoitade, pois, a un home do outro mundo, pregándovos, por adiantado, que non me fagades solidario das suas ideas.

Ala vay:

«Eu nacín, medrei e fixenme home, e un bó día enfermóuseme un ollo. Fun ôs médicos e lambéronme unha manchada de cartos e no remate de contas o ollo sandar sandou, pero quedóume grolo. Por aquil tempo tiña eu un galo tan amante que viñ'a comer na miña mán. Chamáballe Tenorio.

Estando eu agachado c'os graus de millo na cunca das mans, veuse cara mín, paseniñamente, tripando a terra con aquel de señorón. Plántase diante de mín, ergue o pescozo pra fitar de perto, cicais bulronamente, aquil meu malfadado olló grolo, e cabilando que sería cousa de manxar, axeitóume un peteirazo tan ben dirixido que me deixou torto. Agora si, os médicos, dispois de lambérenme outra manchada de cartos, puxéronme un ollo de vidro tan ben imitado que bulía e todo.

¡A cantas mulleres engayolei chiscándolle o ollo de vidro!...

Morrín antre cobertores como morren a cotio os bós homes e ben afeitado e ben peiteado e co meu traxe dos días de festa —que por certo levoum-o enterrador ô seguinte día d'enterrarme— fun pra debaixo dos terrons sen que ninguén se lembrase de quitar-me o ollo de vidro.

Deitado na miña caixa de pino repousei moitísimos días, tantos que perdín a conta. Apodrecín axiña e ôs poucos días d'enterrado escomenzaron os vermes a faguerme cóchegas.

Compre dicir qu'eiquí non está permitido presentarse en sociedade e con farrapos de carne fedenta apegados nos hosos, pois os esqueletes, que non ven nin comen, ulen tan ben com'os vivos; así é que namentras os vermes non manxaron a pouca freba que trouxen, non puden erguer-me.

Foi unha noite de luar cando saín da cova por primeira vez. Traballiño custóume desentoller as pernas e cando m'erguín e botei a calivera fora da terra, fiquei pasmado... Aquil ollo de vidro que non me servira na vida máis que pra non pasar por torto, sírveme agora pra ver...

Tolo de contento quitei o ollo, dinlle catro bicos e volvin-o a pôr no seu sitio.

D'un pulo brinquei da cova e fun car'o rueiro d'esqueletes.

Os esqueletes son tan parvos com'as persoas. Abonda decir que non pensan máis qu'en beilar.

Fra mín todol-os esqueletes son o mesmo. Pásame n'este mundo de hosos o que me pasaba no outro c'os negros, que todos eran igoales. En troques iles, antre sí, coñécense moi ben. Debe sere porque iles son cegos i-eu vexo.

Farto de vel-os beilar com'os osos ô son da

«danza macabra» de Saint Saëns, afasteime do rueiro e reparei n'un esquelete qu'estaba sentado n'unha campa e que tiña calivera ladeada (eispresión de tristura e melanconía n'este mundo). Chegueime a il e fitei como na caixa dos cadriles tiña acochado un esquelete pequerrechiño. Axiña decateime que era un esquelete de muller e inquirín agarimosamente:

—¿Vostede será algunha muller das que mataron en Osera, Nebra ou Sofán?

—Non, señor, non —respondeume—. Eu morrín d'unha pena.

Dispois reparei que n'os hosos dos cadriles non tiña ningún buraco de bala.

—Moi fonda debeu sere a pena! —dixenlle.

—Sí, señor. Eu morrín namorada do home que apodrece debaixo d'esta pedra.

E ollando a pedra lín un epitafio en verso e pendurada da cruz vin un retrato posto n'un marco de varilla dourada. Era un mozo de bigote arrichado, fumando un puro con anilla.

Non quixen saber máis e funme deitar.

* * *

N'estes días hay moitos enterros. Non sei se haberá andacio, pois revolución non debe habel-a co-a cobardía que teñen os vivos. Cicais haxa folga de médicos, anque non coído que os médicos poidan influir na mortandade.

A carón de mín enterraron un, e pra saír de dúbidas peteille na sua caixa.

—¿Hay andacio na cibdade?

—¡Eu que sei! —respondeume unha voz coma de home que tivese a boca chea de papas. (Debe ter xa podre a língoa).

—¿E logo vostede non sabe de qué morreu?

—¡Eu pegueim'un tiro!

Déronme ganas de rir, pero non poden. Os esqueletes non rín a cachón. O bandullo é a fonte da gargallada e sen bandullo non pode habere garga-llada.

—¿E logo il habrá folga de médicos?

—Non hay folga, non, pois denantes d'enterrarme un médico, arremangado, abreume a cachola c'un serrón.

—Adeos, logo, compañeiro, e que apodrezas con felicidade.

* * *

Por pasalo tempo fun ô cimenterio civil. Alí non se beila; alí todo é serio. Cando entrei funme cara un fato d'esqueletes qu'estaban escoitando a leria d'unha calivera que tiña un buraco n'unha sen. As suas verbas tiñaos a todos co-a boca aberta; pero na medea hora qu'estiven escoitand-o non poden tan siquera apañar unha idea. Aquil suicida tiña un sô ideal: a República.

Eu no mundo tamén fun un pouco republicano anque nunca pensei que a República fose d'abondo pra gobernar España.

O que máis me fireu d'aquela xente foi que non quixesen falar galego, aínda sabendo que os esqueletes non poden falar ben o castelán. Non ten volta que darlle: sen gorxa non pode pronunciarse a «j» nin a «g».

Oindo decir que o progreso vai car'a unidade tomei a parola pra decir que o progreso iña car'a harmonia e que se o progreso fose cara isa unidade antipática, antiestética, antinatural e criminal, por riba do progreso está a perfeición e que nos, os galegos, por un desexo de perfeición e por unha dinidade que xa vai sendo dinidade persoal non debiamos querer que na fala dos nosos abós se eispresase somente a incultura que lle debemos ô centralismo.

N'aquil intre esquecime que non era home nin suxeto de dereito. ¡Ay! Eu xa morrín e non son nada e aínda hei serẽ menos cando a terra me coma de todo. Comprendendo qu'era no mundo dos esqueletes, volvín a decir:

—¿Cómo queredes falar castelán se non tendes gorxa?

Aínda non rematara de ceibar a derradeira verba, cando un esquelete outo e forte turrando por mín afastoume d'aquila xuntanza.

—Vostede facer mal falar con oitocentistas.

¡Era un inglés que falaba galego!

Camiño da miña cova fun cavilando que *ser* somente republicano é coma ter a *profesión* de Diputado a Cortes.

* * *

Son moi amigo do inglés. Xuntos paseamos moitas veces. Onte saímos do cemeterio e fomos pol-a estrada falando de mil cousas; por certo que un mozo que iña tocando no acordeón un paso-doble flamenco, ô vernos, guindou co *escorrenta-porcós* (así lle chamaba eu cando vivía) e fuxeu com'un lóstrego. O inglés e máis eu choutábamos pra botar fora a risa que tiñamos na i-alma.

Voltand' ô cemeterio falamos da terra.

¡Moito falan da terra os vivos! Unha cousa é a terra e outra cousa é a paisaxe. Pr'os vivos a terra é unha cousa ben fermosa por certo; pr'os mortos a terra son as tebras. Eu penso que non morreríamos se a terra non precisare de nós pra dar regalia ôs que van nacendo. A terra quer cousas podres pra botar herbiñas e floriñas e lucirse á conta dos apodrecidos.

Seique foi María Guerrero que n'un intre de cursilería e pra engayolar á un fato de galegos parvos, doulle un bico á unha manchada de terra galega.

¡Mellor fora que bicase a codia d'un pino ou a tona d'un carballo! A terra galega metida n'unha ola é com'a terra castelán, poño por caso de comparanza. Os irmáns pinos e os irmáns carballos, qu'ha tragar a terra, isos sí que son galegos.

* * *

Acabo de descubrir un gran defeuto no inglés. O descubrimento custoume unha fonda pena. Parece mentira qu'unha i-alma tan ergueita e tan intelixente teña un humor tan pouco noble.

O inglés ven a buscarme cuaseque todol-os días á miña cova, e coma eu son nugallán pra erguerme, il entretense falando e xogando co esquelete d'un rapaciño que repousa cabo de mín.

Ollade que clás de xogo entretiña ô inglés.

Dáballe un guindamazo na calivera ô rapaz e tiráballe con ela ô chán, e dispois poñíase a choutar. O probe do esqueletiño cacheaba a tentas a calivera e dispois poñí-a no seu sitio dicíndolle ô inglés:

—¿Qué mal lle fixen eu? ¡Estéase quedo!

O inglés prometía estarse quedo e axiña volvía a guindarlle co-a calivera ô probe esqueletiño. E así fixo moitas veces.

Eu cando tal reparei arrepxénme ô inglés, que me respondeu fríamente:

—Min divertirme moito. Min sentir non estar no outro mundo pra dar ô rillote unha esterlina.

* * *

No mundo os obreiros queren as patacas baratas, os labregos queren a suba das patacas, e hay homes que non viven das patacas. Eiquí as patacas non son problema ningún; mais pol-o que fumos no mundo respeito ás patacas, dividímonos en duas castas.

Hay no camposanto un *pataqueiro* que morreu euaseque de fame e que oxe ten mausoleu de mármore. Foi home de gran merecemento na vida; mais agora é insorportabel en forza de coidar que non nacerá no mundo quen-o aventaxe coma poeta.

Outro esquelete de mausoleu de mármore foi un *americano* que, farto d'engayolar ós indios do Chaco con adoas de vidro, morreu en arrecendor de santidad, deixando cartos pra escolas e Hospitales. O seu mausoleu ten no peruco de todo un símbolo de Caridade en figura de ama de cría. Iste filántropo conserva ainda un bisoné que me fai choutar de risa.

O filántropo e mail-o poeta teñénme moita senreira. O filántropo dí que o poeta non fixo máis que *macanas* (supoño que quererá dicir versos). O poeta dí que o filántropo foi unha besta, d'isas que

«..... sobre o ben e o mal
consultan simplemente o Código Penal».

O poeta non é ben asisado. Anda sempre pindo unha calivera emprestada pra recitar o monólogo de Hamlet, e ainda fai outras tolerías máis.

O filántropo non fai nin dí nada que mereza contarse. Sen cartos, ten mortas total-as suas aitividades.

* * *

Agora xa sei porqué o inglés tíñame tan grande estima. ¡Xa o vexo! Pideume emprestad-o ollo; mais eu con moi aloumiñantes verbas e con moi boas razons, díxenlle que non llo emprestaba.

* * *

Debaixo d'unha cruz de pau mal pintada de ferruxe, repousa un esquelete que, según fala, foi tan desventurado no outro mundo como é feliz n'este.

—Eu era criada de servir —contóume—. Anque non era bunita tiña mocidade. Un día caíume un dente e certo demo de señorito qu'andaba facéndome as beiras ofercéume cartos pra que fose ô dentista. Mireime no espello e axiña comprendín canto me afeaba aquil portelo na boca, e tanto esgarabellou aquil señorito na miña tolería moza que deixei-me agarimar e puxéronme o dente... ¡Ay!, aquil dente custoume un fillo; aquil fillo custoume o creto e canto tiña de boa moza. Caín a rolos e atopeime co-a morte, sen saber o que era un traxe de seda nin un grollo de champán. Fea vivín, mallada e batida; agora podó durmir.

Ista sinxela lería deixóume amayado.

* * *

Lémbrome que sendo eu rapaz chegou meu pai d'América. O probe non trouxo máis que uns borceguins vellos e un tarro amedeado de bicarbonato; viña enfermo e morreu axiña.

Sempre chorei o fracaso de meu pai que, na miña admiración de fillo, tiven pol-o máis bó, arriscado, intelixente e forte do mundo enteiro. Aquilas terras lonxanas que zugaron a vida de meu pai foron arreo maldecidas por mín. Meu pai era dino de voltar san e millonario.

Onte no rueiro falábam das nosas vidas e chegóume a vez de contar a miña. Aínda non rematara de contal-a cando un esquelete, d'ises esqueletes que parecen parvos, erguéuse coma un lóstrego e doume tan forte apreta que me rompeu una costela.

— ¡Era meu pai!

* * *

Con certo esquelete que trouxo na cachola unha biblioteca enteira, falamos de moitas cousas e de todas sabe moito o meu amigo. De todas sabe moito, menos do que é o humorismo. Cando chegamos nas nosas conversas a tal punto, o meu amigo fai catro ou cinco funambulismos filosóficos, estudia o humorismo dos grandes humoristas, fuxen as horas e no remate de contas ficamos sen saber migalla do asunto. As veces parece que vai chegar á definición e de súpeto engadella máis o fío.

Un esquelete ten de ser humorista e un esquelete galego moito máis aínda. Un galego é sempre socarrón ou humorista e a socarronería é o humorismo dos incultos así coma o humorismo é a socarronería dos cultos. Un esquelete galego que trouxo unha biblioteca na cachola debía definir o humorismo e non-o define e según dí non houbo ninguén que o definise aínda.

Eu, que non trouxen máis de tres ou catro libros na cachola, póñolle exemplos coma istos:

Un rapaciño pequerrechiño escacha unha botella d'aceite nas pedras da rúa e o probiño chora... Un home gordo, dend'a porta d'unha tenda, olla ô rapaz e rise. ¿Cal das duas figuras ll'intresa máis ô humorista?

Pol-a porta d'unha irexa saen dous noivos acabados de casar. A noiva ¡malpocada! non pode tapar un hinchazo de sete meses. Na porta da irexa hay moita xente. Unha muller gorda abanea o bandullo co-a risa. Un home atafeg'a risa c'un pano na boca. Unha muller torce o fociño pra rir de medeo lado. Un home, que ten un libro debaixo do brazo, olla sereo a escea. Unha muller do pobo ten a cara triste. Outra muller, tamén do pobo, enruga o nariz e rosma pol-o baixo verbas coma ista: ¡sinvergónza! ¿Quén d'ista xente é humorista?

Un médico cachea o bacilo de Kock no esputo d'un seu amigo e de súpeto ergue a testa, respira forte, acariña o microscopio e dí, suspirando: ¡ato-peino! ¿Pode sere iste home humorista?

Vestir un rapaciño de toureiro ou de militar no antroido, ¿pode ser humorismo?

Direille... direille —contesta sempre o sabio esquelete; e non me dí nada.

* * *

Eu ben podía escribir algo sobor da Santa Compañía; máis o pobo galego ficaría sen un misterio n'as noites d'inverno cand'o maxín ferve na cachola com'o caldo no pote. Non; eu calarei coma unha estoa.

O que *anda con mortos* que perd'a côr das meixelas, qu'enflaqueza e que morra. A Santa Compañía fai falla nas cociñas mornas ô redor da lareira, cando zoa o vento n'as tebras da noite.

* * *

Oxe meu pai, c'un lagarto apreixado n'as mans, falóume d'este xeito:

—Teño qu'ir ô San Andrés de Teixido pra cumprir unha oferta que fixen. A miña i-alma ten qu'encarnar n'este lagarto e moito tardarei en voltar. Recomendóche que non deixes de ollo a miña cova e de vez en cando botes unha ollada ô meu esquelete, pois teño un veciño coxo e pode roubar-me unha perna.

Dende fai tempo veño reparando que un home de carne e hoso sae d'unha campa, gabea pol-a parede do cemeterio e foxe car'a cibdade. D'alí a duas ou tres horas volta pro cemeterio ensumíndose n'un decir amén debaixo da terra. A primeira vez qu'eu

tal reparei non quería dar creto ô meu ollo; mais o caso repitêuse moitas noites arreo.

Unha noite púxenme ô axexo agardando que xurdisse da terra e fun detrás d'él. Correr corría o condanado; mais eu, escorréndome pol-as sombras d'os muros, non quitei o ollo d'enriba d'él. Chegou ô burgo máis probe da cibdade e paróuse diante d'unha chouza entrando dispois n'ela por unha rendixa da porta. Eu subín ô tellado e saltei á horta que daba detrás da chouza, e por un buraquinho puđen fitar a escea máis arrepiante que poidera maxinarse. Unha lampariña d'aceite alumeaba mornamente a cariña fraca i-encoveirada d'unha rapaza que durmía n'un leito misérrimo. O pantasma chegouse a ela i-estivo unha chea de tempo c'os beizos pousados no pescozo da rapaza.

Cando s'ergueu tiñ'a boca ourelada de roxo, namentras no pescozo da rapaza corría un fío de sangue e na pele da sua cariña fraca arrupiaba a brancura da morte.

Aquil pantasma era un vampiro.

No siguiente día o pantasma chuchou o derradeiro sangue que podía dar a probe rapaza. Cando aínda estaba quente a badalada da unha no campanario da irexa, ouvearon os cans ventand'a morte.

O vampiro sigueu chuchand'o sangue de máis vítimas, que iñan morrendo com'as lámparas d'aceite chuchadas pol-os morcegos.

Quixen saber quén fora o vampiro no mundo dos homes e fun lêr o seu nome de bronce no rico mármore da campá. O nome sô abondóume: Fora un canalla que roubaba pra dar regalía ô seu bandullo de porco; dono da xusticia, roubaba dend'a sua confortabel casa... ¿Pra qué decir máis? ¡¡Era un cacique!!

* * *

Eu quería atopar maneira de darlle morte ô vampiro. Busca por eiquí, cachea por acolá... non poden abranguer n'os currunchos do maxín unha boa ñorma pra matal-o e quixen falar co esquelete que trouxo unha biblioteca na cachola, pra ver se me daba luces a sua conversa.

—No vampirismo crên moitos pobos e hay moitas probas xudiciaes de aparicións de pantasma que chuchan sangue das persoas; mais eu penso que non se debe dar creto a semellantes contos. Fuxiron os tempos en que o verdugo queimaba os cadavres sospeitosos de vampirismo e oxe non se permitiría en ningún país espetar unha estaca no curazón de ningún cadavre.

O meu amigo, cheo de cencia oficial, moqueábase das xentes sinxelas que crên nos vampiros. Eu gardei o meu segredo pra non pañar por parvo e seguín perguntando solermeñamente:

—¿E hay sabios no mundo que crên no vampirismo?

—Hainos. A fundadora da Teosofía fala d'iso e conta moitos feitos d'esta clas. N'o seu libro *Isis sin velo*, de sona universal, acolle a explicación do fenómeno por causas físicas, anque descoñecidas, que empregóu a escola hipnótica do francés Pierart. Según ista escola cando un morto aparente estivo moi apegado á materia e foi na vida un malvado, o corpo astral, envolto no dobre etéreo, sae da sepultura con obxeto de mantêr ô físico con sangue que chucha nas persoas vivas, e d'esta maneira perpetuare o estado cataléptico do sepultado. O corpo astral comunica o sangue por un medio que ainda non se coñece; pero esperan qu' algún día o expliquen as ciencias psicolóxicas.

—¿E vostede nin tan siquera ten dúbidas?

—Eu, que son home ben asinado, non creó; anque, de certo, fanme cabilar certas cousas, como son as

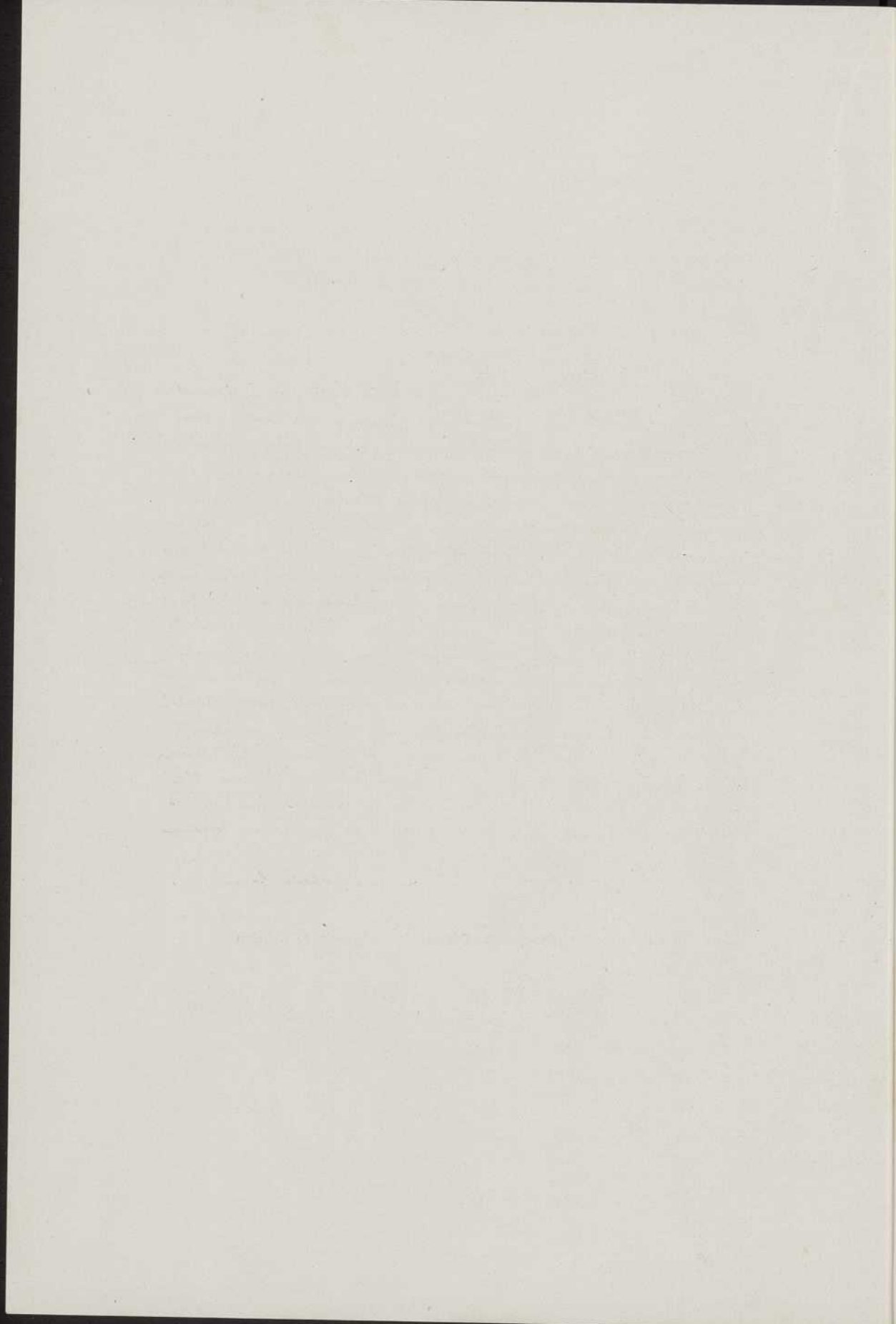

Senhoras e senhores:

Mais que muita autocritica quero darvos
um feixe d'elementos pra que possades criticar o meu arte. Non
veo buscando gabaneas nin loubauras, aunque foren merecidas,
e polo-o que poirda importancia a min, compre que os tradura
mhas verbas do gran humorista ingles Chesterton.

« Como un home necessita ere conceptuado e certa-
mente mellor que o sepa sobre d'alguns meritos ou talentos que
realmente non ten. Enton a sua vanidade repousa mais ou menos
fonda; e samente un erro de feito con ^{do} home que ve herbar
sangue real, ou pensa que ten un sistema infalibel pra Monte
Carlo. O merito irreal non corrompe nin fabricula os meritos
reales. O home e vano co-as virtudes que non ten podendo ere
humilde co-as virtudes que ten. As mas cualidades ~~de~~ verdadei-
ramente boas repousan na sua inocencia primordial: non pode
velas nin corrompelas. Se o pensamento d'un home eiti erronea-
mente cheo co-a idea de que e un gran violinista, iso no lle
priva de que sepa un home de ben; mais se algunha vez o
seu pensamento eiti errado co-a idea de que e un home
de ben, a súa desparada de sel-o. »

« Elade por o mal que me podea face

mortes aparentes e o feito de habérense atopado cadavres que aínda tiñan as carnes moles, os ollos abertos, o coiro sonrosado, a boca e o nariz cheos de sangue, que tamén xurdía das feridas que, por asesinato ou por axusticiamento, lle produxeran a morte.

—¿E de qué maneira se pode matar ô vampiro?

—Pois... pra separar o corpo astral do físico non hay máis remedio que queimar o cadavre.

Non quixen saber máis. Afasteime da miña biblioteca e fun pensando pr'os meus adentros: «Vampiros hainos; pois logo, pol-o sí ou pol-o non, debían queimar á todol-os caciques. Os caciques son capaces de facérense os mortos pra seguir vivindo á conta d'os malpocados.»

* * *

Eiqué dou por rematada a leutura das «Memorias do esquelete». As memorias son máis longas; mais co dito abonda pra un decatarse do humorismo do esquelete que tiña un ollo de vidro.

Eu quería decirvos como é o meu humorismo e pra iso botei man dos papeles mercados ô enterrador de cibdade, xa que a semellanza antre o humorismo do esquelete e máis o meu, non pode sere meirande. Os dous temos un mesmo fondo sentimental e no noso espírito, áteigado d'amore á Terra, campa un saudosismo que nunca chegará a mesturarse co-a retórica mediterránea.

Foi Pío Baroja, home de mal humor, quen dixo que fai falla têr gosto anárquico, pois os homes de bó gosto samente aceptan o que xa está aceptado e que samente aplauden o que xa está aplaudido. Eu, que son galego por mandato do meu sangue, non podería guindar co humorismo herdado de meus abós, pra entrar, sen dentes, na mesta cofradía de

homes de bó gosto, que ten envenenado o ambiente das nosas cibdás.

O meu humorismo, que ven dos labregos e dos mariñeiros (únicos donos do espírito da Terra) tiña de falar en galego, pol-a Verdade e pol-o Arte.

Eu nada teño que ver cos chamados humoristas hespañoles, que, pol-o visto, samente son os de Madrid. A guitarra é hespañola; a gaita é galega. Eu son galego com'a gaita. Dende logo eu non podo transixir c'uns homes que se rían do cesante e do mestre d'escola cando na Francia se rían do burgués. Apa e Bagaria son catalans; eu quero sere galego.

Se o humorismo fose un Arte no que coupesen clasificacións, os humoristas hespañoles figurarían nas partes máis baixas da escala, xa que a sua comicidade de cepa flamenga, xustifica ise desdén que, según Sacha Gutry, sinte tod-o mundo pol-o que o divirte. Eu non pretendo divertir a ninguén; e co dito sobor do meu humorismo abonda pra entrar de cheo no que eu entendo que debe sere a caricatura e o dibuxo humorístico.

II. DIBUXO HUMORÍSTECO

Chámase decote caricatura a todo dibuxo humorístico; mais eu teño a caricatura por cousa moi diferente do que é o dibuxo humorístico. Cicáis poida serse caricaturista sen ser humorista. A caricatura é un xeito novo de deseño: un Arte que nasceu en Munich á medeados do século derradeiro. En troques pode serse dibuxante humorista sen acollerse á técnica nova nin tan siquera ô impresionismo da liña: os dibuxantes ingleses teñen aínda os ollos postos na Inglaterra de fins do século XVIII.

O humorismo ten a súa capital en Inglaterra. A caricatura ten-a en Alemania. O dibuxo humorístico —tal coma eu penso que debe sere— cicáis a teña na Francia.

Os ingleses, tendo no espírito o mellor humor do mundo e tendo ademáis un dominio grandísimo do deseño, esqueceron, cicáis, que todo Arte, coma todo idioma, é movemento que non escacha nunca as súas características nacionaes. Os dibuxantes ingleses, no tocante ô dibuxo, viven enquistados n'un dogmatismo académico que aplaca moito o seu ergueito humorismo.

Eu penso que un humorista dibuxante —coma todo humorista— ten de sere bó observador e bó psicólogo e pol-o mesmo impresionista. Explicaréime. O dibuxante puro fit'as cousas que aloumiñan a súa retina ou o seu gosto artístico según a Retórica ou a Poética que leve na i-alma, e represent'as cousas vistas ou maxinadas tal com'as veu ou maxinou. As veces o dibuxante puro tamén representa cousas grotescas ou anormales, e non por iso é hu-

morista: no grotesco e no anormal —coma dí un moderno escritor— pode eistir a estética, pois «a estética é a conciencia do Arte, así coma o artista é... a sua vountade». O dibuxante humorista fai algo máis: diante da vida o seu senso crítico vai desfrangullando canto fita e dispois de descompôr e analizar, esterioriza o seu análisis amostrándonos somente os elementos escollidos por il. Ahí tendes porqué, un dibuxante humorista, ten de sere impresionista.

Os dibuxos humorísticos poden sere: fantasías, parodias, sátiras e retratos. Botando man de verbas alleas pódese decir que os fantasistas crean a psicoloxía; os parodistas, coméntana; os retratistas, cópiana. E así com'a pantasía non busca o ridículo, senón que o crea, e a parodia busca o ridículo nas esceas da vida (o ridículo que non notaron os personaxes da escea), a sátira perde a sua carauterística de bô humor e fire coma un coitelo afiado. A fantasía e mail-a parodia poden chegar á ironía; «a sátira garda sempre un ataque ou unha dôr».

Poida que non sexan humorismo nin a sátira nin a ironía; mais con todo coido que diante das mágoas da Terra asoballada, calquera humorista de boa cepa galega ten de converterse en satírico ou ironista. ¿Cómo, senón, podería manifestar un humorista as suas senreiras e as suas carraxes? Dous humoristas pensadores, Forain e Abel Faivre, fan chorar co-as suas esceas da miseria espiritoal de París, e calquera dibuxo humorístico francés, apañado na realidade da vida, terá un pouco de miseria espiritual; en troques os dibuxos ingleses abanéanse antre un pesimismo burlón e o máis acougado optimismo. N'un país ben gobernado, onde hay d'abondo fartura, os humoristas non choran nin firen; por iso non haberá optimismo nos humoristas galegos, enraizados na Terra, namentras escoitemos os seus layos de dôr.

E velahí tendes a razón do meu pesimismo, un pesimismo qu'eu maxino ceibador.

Non quero falar d'ise; malpocados dibuxantes que inzan os defectos alleos, d'ises fillos dos vellos e ben esquecidos caricaturistas que dín ás persoas ben feitas fisicamente: —Vostede é guapo; non ten caricatura...

Eu non quero, nin têt ôs meus pés, a quén pense que o grotesco na vida é o deforme. Non; o deforme somente pode facer rir ôs inconscntes ou ôs malvados.

Na miña primeira mocidade, dina de «Casa da Troya», cand'a miña i-alma sufría de xarampón e non pensaba máis qu'en sair de tuno tocand'a guitarra pol-as rúas, fixen os primeiros dibuxos humorísticos n'unha revista pr' *americanos*. Acúsome de ser eu quen dou empezo a isas carantoñas porcas, a ises moniereques noxentos, a ise humorismo de taberna que ainda oxe campa na mesma revista pra regalía dos licenciados de Universidade. Abafado de vergonza confésome culpable e renego da miña primeira mocidade.

O dibuxo humorístico debe sere outo e pra iso ha de furar os nosos sentidos e meténdose no mundo interior domeará os nosos sentimentos axeitad'os ô Ben; d'isa maneira será útil. Diante d'iste Arte non terán razón os evolucionistas que consideran todo Arte com'un xogo atá chegar a opoñelo a toda utilidade.

Nunca poden decatarme cómo Taine e outros consideran ô pintor de almas, espíritos i-emocions com' artistas inferiores (e quén di pintor di dibuxante). Iste historiador —mellor que estético— asegura que «son observadores que naceron pra facer novelas i-estudios de costumes e que en vez de ter unha pluma na man teñen un pincel». E qué máis dá facer abalar o curazón humán c'unha pluma que c'un

pincel?... Un humorista que non teña habilidade pra escribir ¿por qué non ha de pintar ou dibuxar? Unha comedia ou un drama n'un dibuxo lêse d'unha ollada e con iso afórrase atención. O principio formulado por Spencer sobor da economía da forza ten a sua aplicación n'iste caso. Ademáis, com'a eispresión do xesto é universal afórranse as traduccions, sempre malas ou impropias. Permitídemme que repita o que dixen xa fai anos: «Un piorno que polas suas rendixas amostra samente o ceo dí moito máis da fame d'un ano que un *artículo de fondo*».

Pol-o que vai dito parece qu'eu non son amigo de rir, e trabucado estará quen tal pense. Eu ben quixera que o meu ente rise con isa risa dos meniños, dos bós, dos sans e dos felices; mais coma humorista galego, fundamente e sinceramente galego, teño que afogar as miñas rísas diante d'unha Verdade que chora.

Eu ben quixera, ben, poder decir con Víctor Hugo:

«Soyon joyeux, Dieu le désire

La joie aux hommes attendris.

Montre ses dents, et semble dire:

Moi qui pourrai mordre, je ris.»

Mais o meu galeguismo estame sempre dicindo á orella: Tí, que podías rir; morde...

Eu, que xa fai moito tempo biquei pra sempre a Venus de Milo, non ando detrás da Beleza, e no dibuxo, coma na idea, samente busco a Verdade, convencido, com'estou, d'o acerto d'aquil vello principio escolástico: «Verdade, Ben e Beleza, son convertibles».

En todo hay fealdade, se queremos, i-en todo hay Beleza sabendo fitar as cousas. A máis fermosa meniña, de ollos craros e cabelo d'ouro, ten

no bandullo moitas varas de tripa e a cousa máis podre, levada ô microscopio, pode donarnos fermosos temas decorativos.

A orientación do humorismo oponse á das outras fases do Arte, que interpretan, d'un xeito definitivo, a Natureza. O humorismo interpret'a Vida d'unha maneira sinxela e forte, non samente plástica senón ideolóxica, e así coma no dibuxo puro a forma é o fin, no humorismo é un medeo pra eispresar ideas.

Os dibuxos humorísticos teñen un outo valore pra Estoria, pois debaixo da risa ou da sonrisa repousa un comentario xusto á Realidade. Ben dí un escritor afeito ô novo arte: «Simplificada a forma e sintetizada a idea adquire iste arte o cariz d'un elemento que interven en todol-os feitos sociaes, pra discutilos, aplaudilos ou censuralos, aportando o valore efectivo d'un xuício que moraliza ou encamiña a opinión».

III. CARICATURA

N'esta derradeira parte empregarei arreo ideas xa espostas por min no «Ateneo», de Madrid, pois anque xa fai anos d'isto, aínda oxe penso da mesma maneira.

Primeiramente compre que definamos a caricatura decindo que é unha abreviatura do dibuxo.

Os Diccionarios todos, e o da «Real Academia» tamén, siguen trabucando ás xentes, facéndolles crêr que a caricatura é un dibuxo pra facer rir, cousa que pol-o visto conséguese con dibuxar narices longas e pés coma sollas... Poida que no tempo do «Madrid Cómico» os nosos abós estoupasen de risa cos dibuxos de Cilla e de Mecachis; mais oxe chegamos a tal insensibilidade por perfeccionamento nerveoso que xa non temos cóchegas com'os rapaces.

O conceuto craro da caricatura vai entrando pouco a pouco no miolo da aristocracia intelectual e no dos profesionales da liña; pero aínda non tomou posesión de total-as cacholas cultivadas.

Un pintor do tempo de Apeles deseñou unha figura grotesca e chamoulle «Gryllus» i-esta verba espallouse de tal maneira que se fixo estensiva a total-as composicións ridículas. Dende entón fixéronse moitos «gryllus» e houbo tamén moitos «gryllistas»; mais a caricatura naceu fai pouco máis de medeo cento de anos.

Xa que os pais do Arte novo non puxeron nome novo tamén ô seu fillo; eu busquei, e gábome d'habelo atopado, comprido nome ô arte vello, chamándolle «gryllismo». Non sexa o conto que se pense

que xa que a caricatura herdou o nome, sexa filla do Arte vello...

O culto á liña poida que veña do Xapón ou d'os antigos artistas do Exipto, coma tamén poida que a caricatura sexa unha volta ô arcaísmo coa experiencia do camiño andado; mais eu penso que o sintético na idea trouxo un impresionismo na liña e que a caricatura non é máis que a medea matemática d'as liñas d'un dibuxo impresionista.

Dádeme un bó dibuxo impresionista e por riba d'él calcarei unha boa caricatura. Do dibuxo humorístico naceu a caricatura que non é máis que a perfeición ou mellor aínda unha síntesis do dibuxo impresionista. O «gryllismo» deformaba a realidade buscando no anormal a fonte da risa; a caricatura sintetiza unha realidade tanxible sen escachar a armonía do conxunto. A caricatura é un arte fillo de novas ideas, que os críticos aínda non entenden ben, por non axeitarse ás vellas tabuas de valores. Tan novo é iste Arte que aínda non lle cicatrizou o embigo.

Non sempre a caricatura é unha abreviatura do dibuxo ou unha síntesis do impresionismo da liña, obedecendo a leises determinadas. Moitísimas veces o caricaturista cheo de inspiración, deixa a unha beira a folicia dos métodos e das regras, e, fora de toda realidade, deseña arbitrariamente i-empíricamente, pero con acerto, todol-o que se propón. Hay caricaturistas arbitrarios dinos de total-as loubanzas. Bagaría, por exemplo, é arbitrario anque moitas veces a sua perguiza faino caer no autoplaxio.

O caricaturista, rompendo sempre «a gran armonía do ecuánime», será tanto mellor canto mellor nos dea o seu espírito, empregando a técnica simple, pero dificultosa, dos impresionistas ou dos arbitristas, pol-o que a caricatura entra n'as izquerdas máis avanzadas do Arte.

A caricatura, fuxindo da sensibilidade femenina, diferénciase das chamadas *Bellas Artes* pol-a maneira de facer, basada na simplicidade, isto é, na supresión do que non sexa eispresivo.

Dad'o carauter sintético da caricatura non pode ser comprendida por quén non estea no segredo... Pra saber se un home pode entender a caricatura amostrádelle un cascabel e perguntádelle onde está

a sua risa . Se non é intelixente teredes que

pintarlle unha nariz e uns ollos Entón vera-a.

A caricatura escolle os rasgos esencialmente eispresivos e fuxe de tod'o que sexa ausiliar ou accesorio, no que se diferencia iste arte de todol-os demás. ¿Poderá decirse que ista sequedade esquemática rifa con todol-os credos artísticos? Ora o demo... ¿quén pensa oxe nos credos artísticos? A caricatura non fuxe da realidade; quén fuxe da realidade son as artes que teñen a Beleza por única norma; mais con todo debo repetir que o novo arte non deixa de sere estético, o que pasa é que identifica a Beleza co-a Verdade. E vede agora como é grande un Arte que ceiba da sona de fealdade a medea Natureza i-en boas costas, moi pol-o baixo a dous tercios da Humanidade.

N'este mundo todo ten caricatura: as persoas, as cousas, a vida. O que pasa é que moitas persoas non teñen retrato e poucas vidas teñen bunitura.

«O verdadeiro obxeto do Arte é a eispresión da vida» —dinos Guyau. A caricatura coma Arte verdadeiro non pode limitarse ô cómico e ô humorístico, según pensan moitos. Dí Croce: «¿Quén determinará nunca lóxicamente onde testa o cómico

co que non é cómico, a risa co-a sonrisa, a sonrisa co-a gravidade e deseñará con liñas precisas a corrente continua en que s'espalla a Vida?

A meu xuicio unha caricatura debe facerse despreceando isa beleza convencional que ten por defectos moitos elementos d'eispresión que, ó mellor, reflexan unha bela calidade psicolóxica; debe copiarse a actitude e a eispresión d'un intre psicolóxico, a súa idiosincrasia, cando se poida; e todo iso co-a máis pequena cantidade de liñas, as indispensables pra que se comprenda a eispresión, pois xa se sabe que non é a anatomía, senon a fisioloxía, o que se retrata e o inmóvil, coma non dí nada, aforra liñas. Por iso d'unha caricatura sômente deberá decirse: Está ben ou mal eispresada.

Non é cousa do outro mundo facer eispresións perfectamente definidas, com'a tristeza e a legría calladas no pranto e na risa; mais é difícil deseñar os pequenos matices da eispresión e as súas múltiples combinacións. A risa franca, aragonesa, que s'enchenda no bandullo (fonte da gargallada) pode sere de *ja, je, ji, jo, ju* e nada máis; pero xa non así os mil matices d'ista eispresión que algúns fan privativa do home incluído baix'o nome xeneral de sonrisa co-a que se disfrazan sentimentos de importancia, coma a ironía, a maldade, a tristeza, a bondade, a dôr, a loucura e a tolería. As bágoas de dôr coñécense porque a persoa que chora aplica a man no sitio que lle doi. As bágoas de dôr espiritoal... son máis difíciles: podemos tropezar co-as «bágoas de cocodrilo», cos «pucheiros» e co «pranto da legría». N'as bágoas hay moita falsificación, dend'as persoas que carpen pol-os difuntos, atá as que, debruzadas, impan pol-o nariz, abaland'o corpo coma un curazón. A dôr meirande e a que se deseña n'unha cara chea de serenidade.

Non quero falar do finximento d'eispresión que

a miúdo emprega o home e non sempre con mala idea. N'esto é onde se manifesta moito a pericia do cacheador de espíritos. Cand'o artista é bó adiviño de xesto, debe, por médeo d'unha aición analítica, presentárnol-o d'un xeito sensible co-a significación que s'esconde ou desfigura baixo a súa maor ou menor complexidade.

E, pois, moi longa a esqueira d'as eispresións enteiras e a das médeas, coartas... centésimas e milésimas d'eispresións. ¡Se atá os mortos a teñen! E tamén os montes, as pedras, as casas...

A iste propósito compre lembrar iste dito de non sei qué pensador alemán: «Cicáis o espírito durma na pedra, soñe na besta e desperte no home.»

Na eispresión do nariz fago miñas as cousas d'un humorista inglés: «De fronte o punto invariable é o nariz; coller pol-o nariz a un home e collel-o pol-o médeo de tod-a súa representación e do seu carácter. A eispresión de perfil está toda ela no nariz, que nos da co-a súa forma e o seu tamaño o xuício que lle merecemos ós demáis: a meirande tamaño, meirande consideración social.»

Os ollos teñen a eispresión que lle dan os párpados. Demostraríase isto sacándolle a unha persoa os ollos e poñend'os n'un plato: tanto diría un ollo azul coma un ollo negro.

As cexas e a boca son o *clou* da eispresión e a defensa dos nosos defeutos morales pol-a movilidade voluntaria que teñen. Pol-o nariz e pol-os ollos aínda se pode coñecer ben ás persoas. Pol-as cexas e pol-a boca pódese ollar arreo a bondade do avaro, as coitas d'un ladrón, a cencia d'un médico, a honradez d'un abogado, a austeridade d'un xuez, etc. Tamén hay homes bós que se disfrazan de malos, cicáis pra defender a debilidade do seu curazón.

Os bós caricaturistas non han de facer com'os

cómicos que saen a escea disfrazados de avaros, ladrons, médicos, abogados, xueces...

Os caricaturistas necesitan coñecer os músculos da eispresión, pois, esquecéndonos do interés que ten o home en agachal-os seus defectos, a esteriorización do noso espírito está no engruñamento d'os músculos. «Todo sentimento é un estímulo incitador d'unha aución muscular»: así dí unha ley fisiolóxica. E coma as contraicións d'os músculos producen pliegues perpendiculares á súa dirección (principio de Camper) poderase representar por médeo de liñas todol-os estados do espírito chegando á i-alma das persoas e d'as mesmas cousas.

Non falaremos d'as setenta e catro eispresións que obtivo Duchenne no cadavre pol-a contracción eléutrica dos músculos da eispresión, nin tampouco falaremos dos interesantísimos traballos feitos por Darwin.

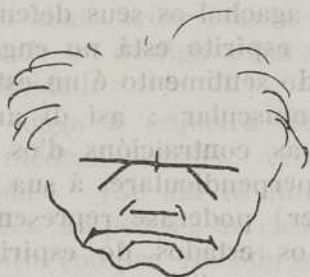
Sómente abonda coñecer os tres esquemas de Humberto de Superville, pra decatarnos do valore eispresivo das liñas:

E indubidabel que as liñas hourizontaes dan sensación de tranquilidade, as oblicuas d'enriba a baixo e de dentro a fora dan-a de tristeza, e as d'enriba a baixo e de fora adentro, de alegría. Isto é aplicabel ó inanimado.

Imos facer aplicación d'istos tres esquemas á unha caricatura persoal: a de Beethoven, por exemplo. Na vida d'iste xenio obsérvase a serenidade

coma carauter principal e considerando a serenidade
coma unha mestura de dôr e de tranquilidade, em-
pregaremos liñas hourizontaes e liñas da tristeza.

Fagamos agora unhas cantas caricaturas máis.

A da Pardo Bazán, pra
que vexades que dín máis
os párpados que os ollos.

A de Benavente, coma modelo de
caricatura arbitraria.

A de Valle-Inclán, fácil pol-os pelos
e os anteollos.

A de Unamuno, co seu
pescozo de boy.

A de Rey Soto, co-a sua cariña
de neno e un paxaro na boca.

A de Fernández Flórez,
co-a sua finxida tristeza.

A de Peña Novo, c'un ollo de azabache.

A de Vicente Risco, que ten, ademáis, unha caricatura arbitraria e simbólica

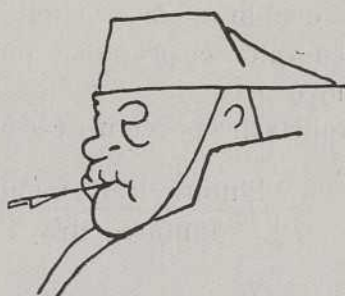
un gato

un paisano

un guardia civil

e a miña (sen comentarios,
pois non ten máis que som-
breiro e anteollos).

Pra min a caricatura é superior á pintura tradicional. O novo arte, vestido simplemente c'unha sotana de crego, ten moito máis espírito que a pintura tradicional vestida con atramallos de seda i-es-carola de gasas. Namentras o neto pensa no futuro, a sua abó relembra con impertinencia o tempo da sua groriosa mocidade.

Gabemos e loubemos a pintura tradicional; pero non fagamos pintura tradicional.

A pintura tradicional xa chochea, pero deixa descendencia en dous artes: a pintura pura e a caricatura.

Non sei se me darán creto os homes ben asisados; mais eu teño que decirvos sinceramente que a pintura tradicional paréceme un mueble antigo, namentras a pintura pura, pol-o seu outo valor musical, paréceme unha flor. Pra min o que non sexa a côr pol-a côr é fabricar muebles antigos.

Pol-o que vai dito non pensesdes que a caricatura

non admite a côr. O que pasa é que a côr entra co seu valor eispresivo e participa da simplificación do novo arte.

Aquela proporción de Guillaume Apollinaire:

$$\frac{\text{Pintura tradicional}}{\text{Pintura pura}} = \frac{\text{Literatura}}{\text{Música}};$$

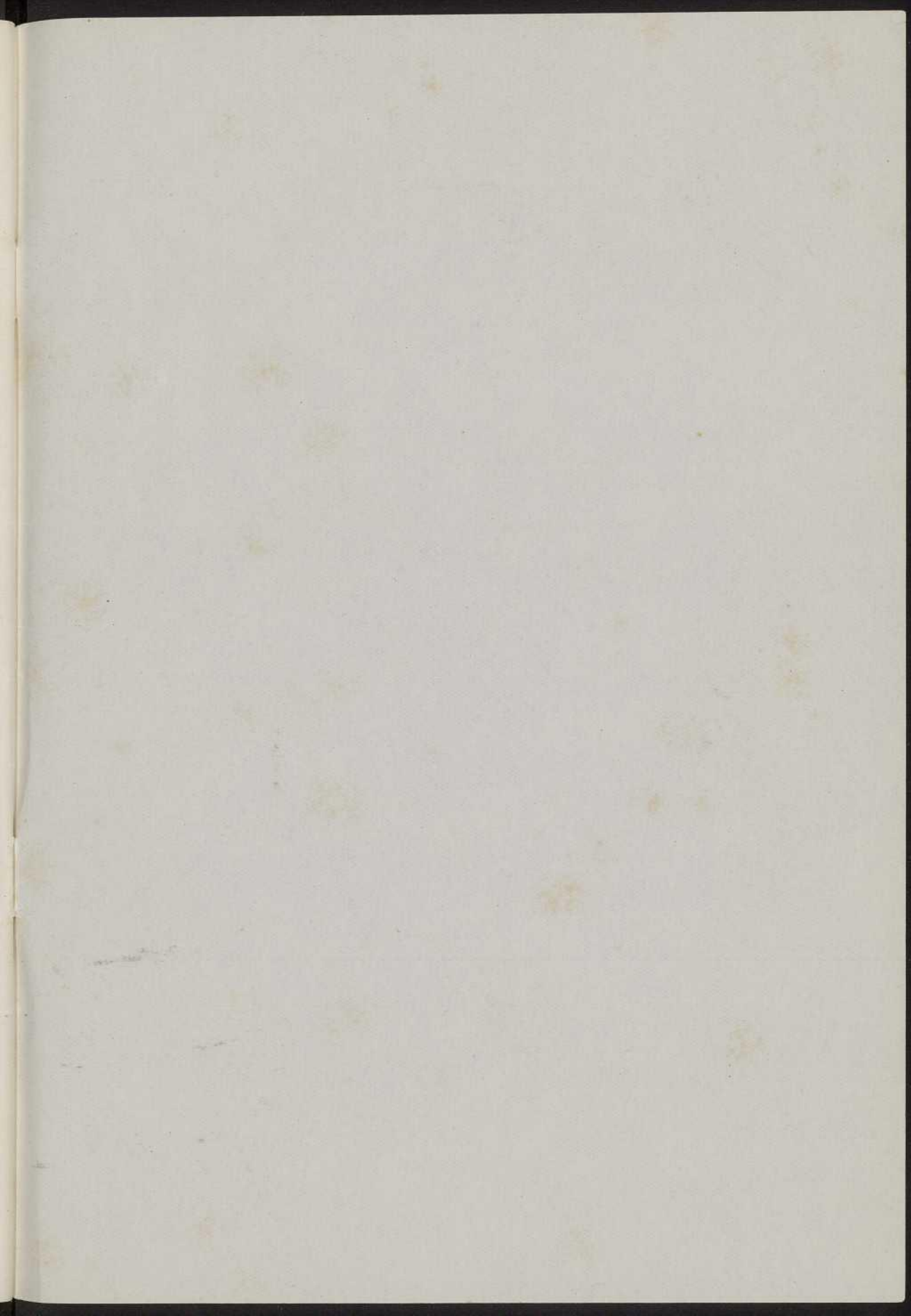
dicáis poida trocarse n'esta outra:

$$\frac{\text{Caricatura}}{\text{Pintura pura}} = \frac{\text{Literatura}}{\text{Música}}$$

Pra rematar direivos que cando poida pintarei as sinfonías d'a nosa paisaxe e se teño vida morrerei sendo paisaxista.

Dixen

Pontevedra, 1 marzo 1920.

non adonate a cor. O que para é que a cor não
ou um valor expressivo e participa da composição
do novo arte.

Aquela proposta de Guillaume Apollinaire:

$$\frac{\text{Pintura tradicional}}{\text{Pintura pura}} = \frac{\text{Literatura}}{\text{Música}}$$

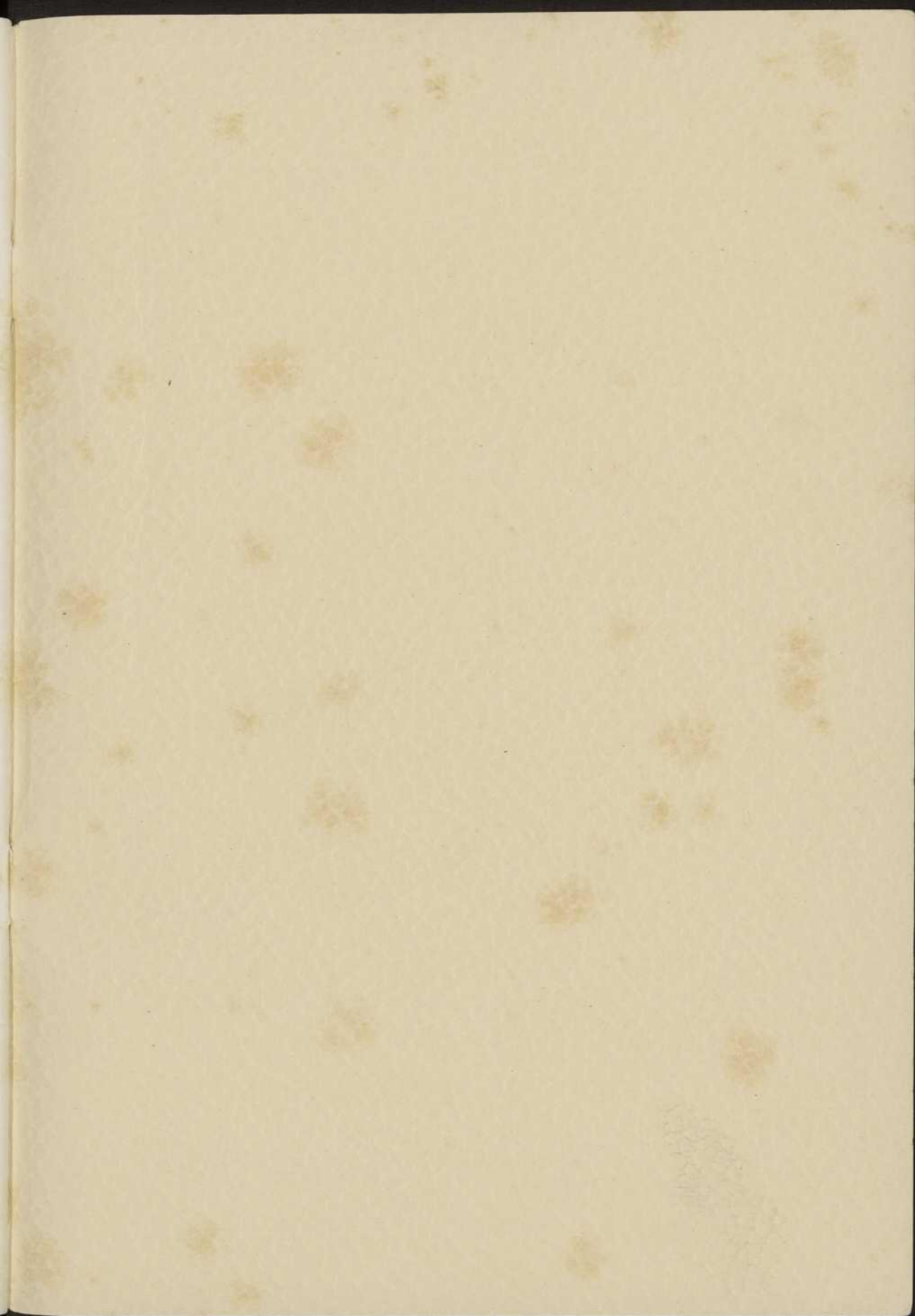
cuja ideia trocasse a esta outra:

$$\frac{\text{Governante}}{\text{Pintura pura}} = \frac{\text{Literatura}}{\text{Música}}$$

Para regular diremos que cada nota pintada na
sintonia da nossa pintura e se tem vida e cores
sendo pintaxita.

Dico

Pontevedra, 1 marzo 1920.

THEATRA REGIA

Núm. Registro: 3466 — 1961

Depósito legal: C - 228 — 1961

F-3720

Biblioteca